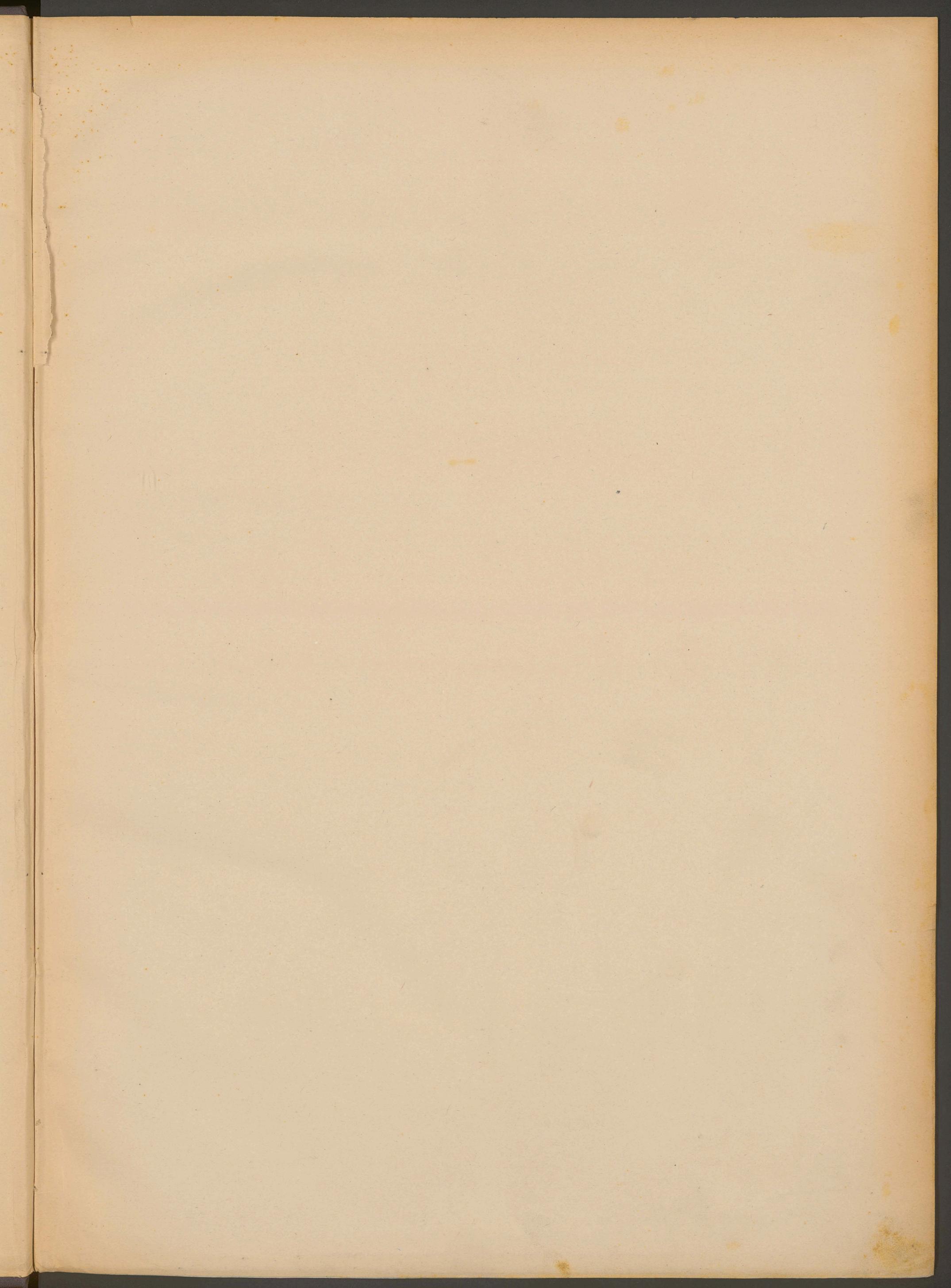
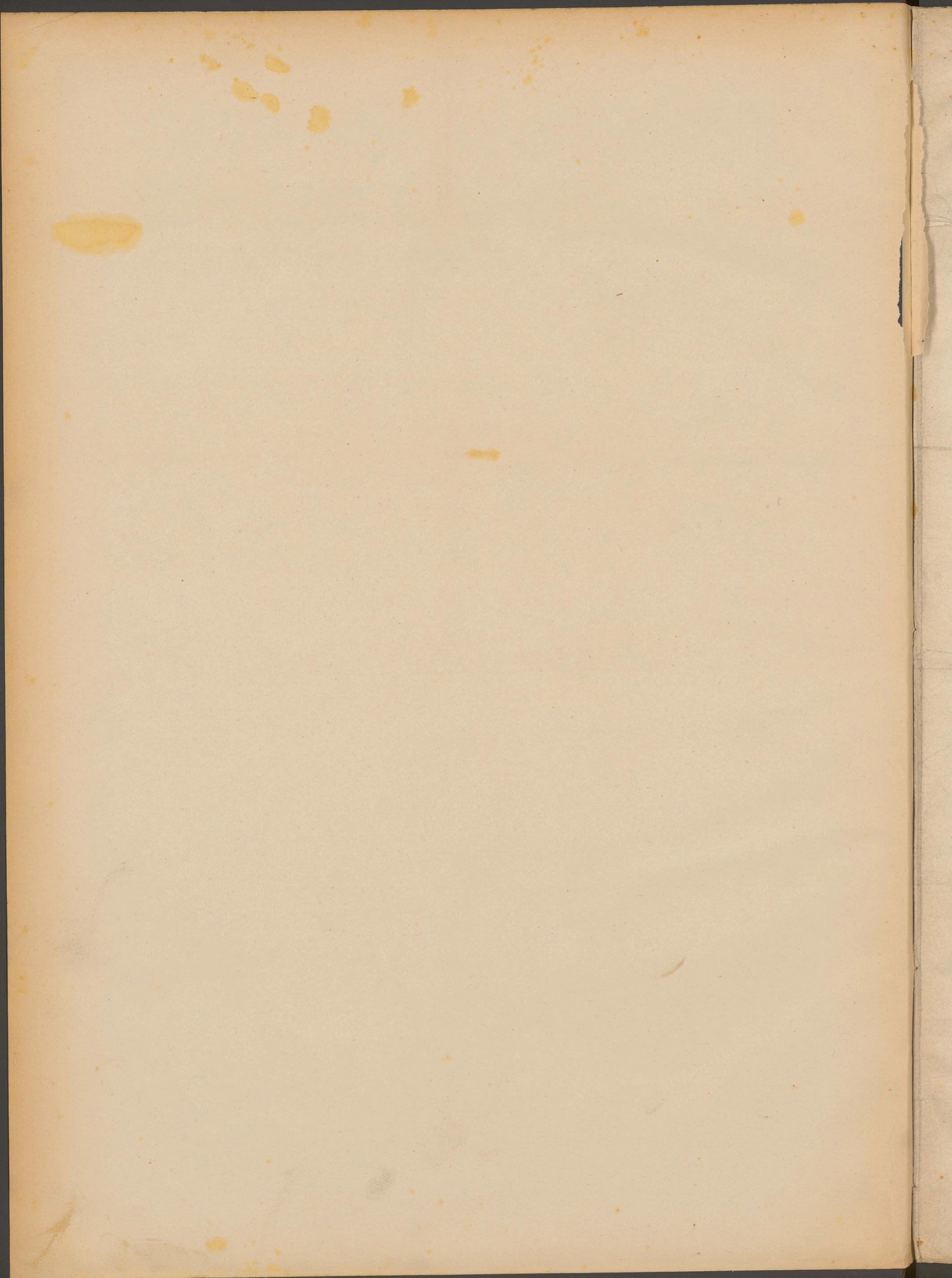

180

L II 2

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի... Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Քիֆլիում գրվում են միմյանիստ խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak». Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ

(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիցուով:

Յայտարարութիւնների համար լիցուում են իրազանչիւր բառին 2 կոպեկի. Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՔԱՆՆԻՆԳԵՐՈՐԳ ՏԱՐԻ ԿՈՒՆՎԱՐԻ 1

ՆԵՐԿԱՅ 1897 ԹԻՎԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(25-րդ ՏԱՐԻ)

ԻՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

Կը հրատարակվի Քիֆլիում, նոյն գիրքով, նոյն պրոգրամայով և նոյն ուղղու- թեամբ: Մինք ստանում ենք սեփական հեռագրերի եր:

«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը թէ Կուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 ռուբլի է, տան և մէկ և տան ամսականը՝ 9 ռ., ինչ և ութ ամսականը՝ 8 ռ., երեք ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ., հինգ ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., մի ամսա- կանը՝ 1 ռուբլի:

«ՄՇԱԿ» գրվել կարելի է ԽՐԱԿՐԱՍԱՆԻ (Բաղարնայա և Բարձրակապ փողոցների անկիւն): Կայտարարութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակների և ծրարների ուղարկելու, պէտք է դիմել հետևեալ հասցեով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ ТИФЛИС, Rédaction du journal arménien «MSCHAK»:

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով. բառին վճարվում է 2 կոպեկի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Մշակի» բանտի գերբող տարեկանը. Հե- ազդիւնը. Հայր Շարժման ֆրանսիական պար- լամենտում. ՆԵՐԿԱՅ 38 ՍՈՒԹԻՒՆ. Սեփական հեռագրերի. Օրէցոր. Գաղթականների օգտին. Սեր դրականութիւնը 1896 թ.ին. Նամակ Կի- ղայից. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ ԽՐԱ- ՍԱՆԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Երևա- սարգ թիւրքերը և հայոց հարցը. Նամակ եղիտ- տասից. Արտաքին լուրեր. ՍՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒՐԵՐ. ՀԵ- ՌԱԿՐԱՆԵՐ. ՅԱՍՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. ԲԱՆԱՍԻ- ԲԱԿԱՆ. Տարեկանի նուէր:

ժողովրդի մտաւոր և հասարակական կեան- քի զարգացման պայմանները: Այդ ուղղու- թիւնը, լինելով ազատամիտ և առա- ջադէմ, ճանաչում է իբրև կանոնաւոր առաջադիմութեան շարիչ և զործունէու- թեան եղանակ՝ ազատ քննադատութիւն, հասարակութեան գործերի հանրային կազ- մակերպութիւն և զործողների պատասխա- նատուութիւն հասարակութեան առաջ:

«ՄՇԱԿ» ՔԱՆՆԻՆԳԵՐՈՐԳ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆՈՒՄ

Ներկայ համարով «Մշակը» մանում է իր գոյութեան 25-երորդ տարվայ շրջանը: Այս տարի էլ «Մշակը» կը հրատա- րակվի նոյն ծրագրով և ուղղութեամբ, ո- բնոյցով նա առաջ է դնացել իր գոյութեան նախորդ քսան և չորս տարվայ ընթացքում: Այդ ծրագրով պարունակում է իր մէջ այն բոլոր խնդիրները, որոնք շոշափում են

Տարիների ընթացքում «Մշակ» միջոցով և «Մշակի» հետ գուզընթաց կազմակերպ- վել է մի մեծ առաջադիմական հո- սանք, որ սկսել է արդէն մարմնանալ կեանքի մէջ և ազդել հասարակական երե- տյութիւնի վրա: Այդ հոսանքը կատարելա- պէս որոշ է իր գոյնով և բովանդակու- թեամբ, և նրա ազդեցութիւնը տուել է բա- րեարք հեռանկները: «Մշակը» այսուհետև էլ առաջ կը գնայ, խորատեղիով խոչնդաներ և արդեւորներ և կամայ կամայ կը նուաճի ամեն տեղ ժողովրդական կեանքի բոլոր խաւերը: Այդ հսկայական գործի ուժեղ և

ՔԱՆՆԻՆԳԵՐՈՐԳ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆՈՒՄ

անմար սիւներ են, հիմքից մինչև գլուխը ա- րիւնի մէջ շաղկապած: Նոր բախտ... իսկ նրանք, այն թշուառները, որոնք տարածվել են աշխարհի չորս կողմե- րում...

Վերջին պատմով ֆրանսիական թերթերը մեզ մի հաճելի նորութիւն բերին: Ֆրանսիայում հայկական դատի մեծ պաշտպան հայր Շարժման թեկնածու է պատգամաւորի աթոռի ֆրանսիական պարլամենտում և այժման հաս- տատ է նրա ընտրութեան հաւանականութիւնը, որ Պարիզի ամենակարեւոր թերթերը արգէն նրա հեռանկարի մասին առաջնորդներ են աղ- պում և խորհրդածութիւններ անում: Բրէտանի կաթիլի յղման է, որ այդ ետանդուն և մեծա-

ՏԱՐԵՇՐՋԱՆՈՒՄ

Գիշեր է արդէն: Մի քանի ժամ ետ, — և աշ- խարհի տարեկան թիւնների մէջ սեղի կունենայ թանաճանների մի պարզ փոփոխութիւն. կընկնի 6-ը, նրա տեղ կը կանգնէ 7-ը: Գրա համար է այդքան իրաբանցումը: Վաղուց պատրաստու- թիւններ էին տեսնվում, մարդիկ մտքում են, մաքրում են, ծրագրեր են կազմում, հաշի- ւեր են վերջացնում: Պէտք է որ վայրկեանը դայ հանդիսով. — այն վայրկեանը, երբ կատար- ված իրողութիւն կը դառնայ 6 ի ընկնելը և 1897-ը, թարմ ու նոր մի իրողութիւն, էրերի և կարգերի տեղ կը լինի: Պէտք է պատրաստ լինեն, որ այդ իսկ բոլորին ամենը ոտքի կանգ- նեն, իրենց մպիւսներ ունենան, սիրա բաց ա- նեն և միանայ չորհրդարան, նոր բախտ մաղթեն:

Վրանք բախտի մասին չեն համարձակվում մտածել: Եթէ կայ մի բարեբար ոյժ, որ կարող է զրոնց պահել գերեզմանի ափին և թոյլ չը տալ, որ անուշա հողը կընէ ամենքին, — դա ամեն ինչը կը լինի զրանց համար. — թէ բախտ, թէ երջանկութիւն, թէ կեանք: Մի ժամ առաջ մեր տան գրանը ձեռքեր էին բախում: Ես բաց արի. չէմբում կանգնած էր ցնցոտիների մի կոյտ, սրի մէջ կընում էր մի կնոջ դէմը. նրան կպած էր սիրուն, փոքրիկ աղջիկ, բայց նոյնպէս ցնցոտիների մէջ: Ազբանի ցնցոտիները երբէք զկող ինձ այն- քան անուշամբ չեն կողել, ինչպէս այս անգամ: Կատարելա զժբարգոթիւն էր, որ իմ առաջ չէր կանգնած սովորական մարտցիկը: Խոտու- վանները, ընթերցող, մեզ ամենքին, յատուկ մարդկային թուրութիւնը: Ազբանի սեքը մեզ միայն վայրկեանական խոջանարութիւն է պատ- ճատու: Հանում ենք մեր գրոջը, դնում ենք նրա ձեռքում. — և բարբառի հանգիստ ենք գիտենք որ նոյնպիսի գրոջներ կան և որիչ մեզ նմանների զրոյանում. հարկը կը մերժէ մէկը, երկուսը չեն մերժի. ու այդպէս կը վեր- ջանայ մարտցիկի մի գանն օրն էլ... Այդպէս էլ իմ առաջ կանգնած երկու խեղճ արարածները, քանի որ լուս էին բայց կինը

լայն շարժման համար հարկաւոր են բազ- մաթիւ գործողներ, մտաւոր մշակներ, որոնք բարեխիղճ և անխնայ աշխատանքով գործեն տարիներ շարունակ, առանց վը- հասովելու, առանց դժուարութիւններից վախենալու:

Մեր ժողովուրդը ընկղմված խոր ազի- տութեան մէջ, մեր ժողովուրդը դեռ աղ- քատ և անուշա չով վիճակի մէջ, — ահա այն մեծ ժայռը, որի կործանումը պա- հանջում է թարմ ուղեղներ, աշխոյժ բա- զակներ, ետանդուն գործունէութիւն:

«Մշակը» ինչպէս անցելու, այնպէս և այսօր, որոշ և պարզ կերպով ըմբռնում է իր առաջ գրած գործի ամբողջ ծանրու- թիւնը և նրա մաշող դժուարութիւնները, սակայն մի բողէ անգամ նա չէ տատան- վում և նայում է առաջ դէպի իր գործու- թեւթեան ուղին աւելի ևս ոգևորված, չը մարդկային ոչ համոզական խօսքերից, ոչ թշնամական ցոյցերից, զինելով անչեղ դէ- պի նպատակը և ջերմ սիրով ազինու և յաւիտենական գործը:

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(Առաջ գործակալութեան)

Կ. Պ. Օլիա, 28 զեկտեմբերի: Պաշտօնապէս յայտարարվում է, որ զաղծած հայերի վերա- դառնալու ժամանակամիջոցը երկարացվում է 75 օրով:

ՀԱՅՐ ՇԱՐՇԱՆԻ ԳՐԱՆՍԻՎԱԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆ- ՏՈՒՄ

Վերջին պատմով ֆրանսիական թերթերը մեզ մի հաճելի նորութիւն բերին: Ֆրանսիայում հայկական դատի մեծ պաշտպան հայր Շարժման թեկնածու է պատգամաւորի աթոռի ֆրանսիական պարլամենտում և այժման հաս- տատ է նրա ընտրութեան հաւանականութիւնը, որ Պարիզի ամենակարեւոր թերթերը արգէն նրա հեռանկարի մասին առաջնորդներ են աղ- պում և խորհրդածութիւններ անում: Բրէտանի կաթիլի յղման է, որ այդ ետանդուն և մեծա-

հոգի քանային իր կողմից ուղարկում է ֆրան- սիական պարլամենտը: Այս ընտրութիւնը կա- բարութիւն է ստացել նախ այն պատճառով, որ այդ թախուր մնացած երեսխոսական ա- թոռի առիթով հրատարակված է Օրէնտի դքսի մի նամակը, որին չառեքը մինչև իսկ թեկնա- ծու էին համարում այդ աթոռին Ֆրանսիական թագաւորական տան այժման ներկայացուցիչն իր այդ նամակով քոչութիւն ունեցաւ վերջու- կանապէս բեկանել ֆրանսիական զանի աւանդա- կան կայսրապետու կաթիլի կրօնի հետ և ի լուր աշխարհի յայտնեց, թէ արքայական իշխա- նութիւնը միայն կաթիլի ֆրանսիացիների պաշտպան է, այլ պէտք է իր հովանաւորու- թիւնը տարածէ բոլոր պաշտօնների վրա հա- ւատարակել լինի բողբոջական, հրէայ և — նոյն իսկ մանկական: Եւ իր առաջնորդի այդ նոր զարգացիւն հետեւելու համար Բրէտանի միապե- տական ընտրական շրջանը դիմել է, իբրև ա- մենայարար անձի, հայր Շարժմանին, որ յանձն առնէ իր ներկայացուցիչը լինել պարլամեն- տում, շատ լուս գիտնալով, որ, ինչպէս ասում է «Figaro»-ի առաջնորդը՝ «Հայր Շարժմանը զայցէ միակ յայտնի քանանն է, որին չէ կա- րելի մեզ գործել ի բրև չկեղ բամբուս:

Ֆրանսիացիք մի աղբու խօսք ունեն իրանց 1871-ի աղէտը բացատրելու համար. նրանք այդ տարին կոչում են l'année terrible, այսինքն օտակալի տարի. և ամեն ֆրանսիացի մինչև հիմա էլ չէ կարողանում առանց տարտի յի- չել իր հայրենիքի անցեալի մեծու- թիւնը ոտքի տակ բառացի այդ մեծ պարու- թիւնը: Բայց ինչ էր իրօք ֆրանսիական մի քա- նի ամիս տիրող պատերազմական աղետը հան- ժատութեամբ թիրբահայերի դեռ ես չարու- նակիւղ années terribles-ների հետ: Ֆրանսիան վաղուց արգէն տանապատիկ լրացած է իր նիթական վեաները և կորցրած զինուորների ոյժը, և վստահ կերպով դիտում է իր ապագան. — բայց կարելի է արդեօք գտնէ Տարեանցի կեր- պով նոյն բանն անել իր բովանդակ էութիւնը վստահի մասնում մի բուռն թշուառ ժողովրդի համար: Սխառ են հասկանալ ֆրանսիացիները,

որ բաներ է փոխում, սեղանիս վրա ընկած մի հայերէն դրքի ստուռն է կարգում բարձր ձայ- նով: Ի՞նչ սիրուն դէմք ունի, ինչ գեղեցիկ, ին- լօք աչքեր, բայց նրան հացքրել են դէտից դե- ռից հաւաքած չորեր, նա քարշ է տալիս աղա- մարու ահաբեկի կոյիկները, որոնց մէջ զրել է իր փոքրիկ ոտները: Ախտում եմ այդ վայրի ծաղիկը և ասում եմ.

— Երեւոյն տնր մի տուն, թող ծառայէ: Մայրը նայեց ինձ, նրա մայրն էր դէմքի վրա վրդովմանը կարգադրի: Ի՞նչպէս տալ աղջիկ ե- թիկային օտար տուն: Սա նախապետական լեռն- ցու պատասխանութիւնն է, նոյն այն պատմու- թքը, որ Ստանուում նրա քոյրերին տանում էր ժայռերի գլուխը և այնուհից ցած էր զլորում:

— Կարգալ դիտել, թող ուսումնարան գնայ: Մայրը այժմ հանգստացաւ: Նա ուրախու- թեամբ է ընդունում այդ միտքը:

— Թող կարգացող լինի, ծառայ չը դառնայ, ասում է նա:

Եւ աւելացնում է, որ երեխան զիտէ կար- դալ, բայց դիքը չունի խօսք եղաւ չորերի մա- սին:

— Ի՞նչ անենք, թող կեղտոտ չորերով լինի, միայն թէ կարգայ...

Այս, ինչ անենք, կարելի է և հին չորերով կարգալ, բայց ով է ընդունողը, ով է տանողը, ով պիտի դիքը ու թուղթ անէ:

— Ա՛յլ հարցրեց նա մի քանի անգամ: Եւ շատ էի ուղում պատասխան գտնել: Բայց դրանից գտնելի: Ինձ չընկալաւ որ եր ասան,

որ բաներ է փոխում, սեղանիս վրա ընկած մի հայերէն դրքի ստուռն է կարգում բարձր ձայ- նով: Ի՞նչ սիրուն դէմք ունի, ինչ գեղեցիկ, ին- լօք աչքեր, բայց նրան հացքրել են դէտից դե- ռից հաւաքած չորեր, նա քարշ է տալիս աղա- մարու ահաբեկի կոյիկները, որոնց մէջ զրել է իր փոքրիկ ոտները: Ախտում եմ այդ վայրի ծաղիկը և ասում եմ.

— Երեւոյն տնր մի տուն, թող ծառայէ: Մայրը նայեց ինձ, նրա մայրն էր դէմքի վրա վրդովմանը կարգադրի: Ի՞նչպէս տալ աղջիկ ե- թիկային օտար տուն: Սա նախապետական լեռն- ցու պատասխանութիւնն է, նոյն այն պատմու- թքը, որ Ստանուում նրա քոյրերին տանում էր ժայռերի գլուխը և այնուհից ցած էր զլորում:

— Կարգալ դիտել, թող ուսումնարան գնայ: Մայրը այժմ հանգստացաւ: Նա ուրախու- թեամբ է ընդունում այդ միտքը:

— Թող կարգացող լինի, ծառայ չը դառնայ, ասում է նա:

Եւ աւելացնում է, որ երեխան զիտէ կար- դալ, բայց դիքը չունի խօսք եղաւ չորերի մա- սին:

թէն փոքր ինչ ուշ, թշուառութեան այս մեծագոյն աստիճանը և ֆրանսիական պարլամենտի երկու ամենաճարտար արիւրաններ, որոնք քաղաքական դաւանութեամբ երկու միմեանց կատարելապէս հակառակ կուսակցութիւնները պարագլուխներ են, որք է օն միապետական կրօնը և յօրէն սոցիալիստար, իրանց ձայնը բարձրացրին արդէն ի նպատակ անհամեմատ աւելի մեծ ազդեցիկ, և հայր Շարմլուան այժմ գալիս է զգացնելու այդ ոյճը, իբրև սրայտնական պաշտպան նոյն խնդրին...

Հայր Շարմլուան ընդհանուր դիրքի տօրն է Oeuvre des Ecoles d'Orient ֆրանսիական մեծ հաստատութեան, որի նպատակն է կրթական և բարեգործական հիմնարկութիւններ կազմակերպել մերձաւոր Արեւելքում թէ՛ յօգուտ քրիստոնէութեան, թէ՛ անուղղակի կերպով ֆրանսիական ազդեցութեան տարածման: Եւ եթէ այսօր ֆրանսիական հոգեւորականութիւնը և ժողովուրդը հետաքրքրուած են թիւրքական անուր բարբարոսութեան զոհերով, դա մեծ մասամբ հ. Շարմլուանի ջանքերի շնորհիւ է: Հ. Շարմլուան փաստէր չէ, որովհետեւ թէ ֆրանսիական կատարելութիւնը և թէ կաթոլիկ եկեղեցին ընդհանուր առաջարկած են նրան եպիսկոպոսական աստիճան, բայց նա չէ ընդունած. նա մինչև անգամ ամենայնպէս յաջորդէր էր համարուած, իր բարեկամ հանգուցեալ կարգիւնով Լալիթըրիի նրա մասին զեղծ, Հիւսիսային Աֆրիկայի մէջ ներքա գործը շարունակելու համար. բայց եռասուտեան դաշնակցութիւնը խանդարեցրէր ֆրանսիացի հոգեւորականի բուն հայրենասիրութիւնը ի նպատակ ֆրանսիայի: Եւ եթէ այսօր նա յանձն է առել պարլամենտի անդամ լինելը՝ դա միմիայն ազդու ազդեցութեամբ էր համարուած է այն արդար դատը, որի աջողութեամբ նուիրած է այժմ իր բովանդակ գործունէութիւնը: Խօսելով հ. Շարմլուանի կատարած Oeuvre des Ecoles d'Orient-ի փոքր-Ասիայում պահպանած զբոսըրոցները մասին, «Temps»-ի յայտնի գրական ընդհանուր գառտն Վէշան (Gaston Deschamps) յիշում է իր մի այցելութիւնը Չիտիոնիայում Լազարիտ կրօնաւարների ուսումնարանին, երկու ուրիշ ֆրանսիացի պրոֆէսորներ հետ: «Երբ մենք երեկեայնք, ասում է նա, զպարօքի կոմսօպօլիտ աշակերտների փողերը սկսան հնչեցնել Marseillaise ... և 4-րդ դասարանի մի աշակերտ, որ ճարտարութեան դասում առաջինն էր», մի ձուռ ասաց ֆրանսիացին, որի մէջ չը նայելով օտարերկրեայ արտասանութեան, մենք զանում էինք մեր մայրենի լեզուի ներդաշնակութիւնը: Եւ յիշում եմ, որ այդ տղան հայ էր»: Նոյն Վէշան խօսելով հ. Շարմլուանի ապագայ պարլամենտական գործունէութեան մասին՝ ասում է. «Երբ նա կատարում է մի արդար գաղափարի, մի որոշ պարտականութեան հետ,

նա նրբութիւններ և պատէպատ խօսքեր գործածել չը զիտէ. այլ զնում է առաջ, միշտ պատրաստ կուրելու ոմանց անգործութեան և միւսները բարբարոսութեան դէմ, որովհետեւ նա չէ կարող հանդուրժել ֆրանսիական մեծութեան նուազման և մարդկային տանջանքի տեսարանին...: Հ. Շարմլուան՝ Բուրբուրեան պաշտուած (ուր ֆրանսիական պարլամենտն է տեղադրած) մի ազնիւ դատարար կայացուցիչը պիտի լինի և առանձնապէս նրա համար է, որ կարող ենք կրկնել Գամբէտտայի խօսքը թէ «Հակակրկականութիւնը արտահանութեան վաճառք չէ»:

Վերջացնում ենք մեր յօդուածը ի սրտէ ցանկալով, որ վերակի և երեսն գայ այն ֆրանսիան, որի միայնակ ազդու գործողութիւնը 60-ական թվականին բաւական եղաւ ոչ թէ միայն չարաչար կերպով պատժելու Լիբանանի 3000 քրիստոնէական կատարած հեղինակներին, այլ և ինքնավարութիւն տալու այդ նահանգին, որովհետեւ այժմեան հայկական années terribles-ների զոհերի թիւը 50 անգամ աւելի է և վերջապէս՝ որովհետեւ հայր Շարմլուանի իրաւացի զիտողութեան համեմատ՝ «Աշխարհը տանջվեց այն ժամանակից, երբ ֆրանսիան էլ չէ գրաւում վիհահան ազգի մեծ զիբը, և երբ միջազգային քաղաքականութեան չարմիչ ոյճերը եսականութիւնը և իւրաքանչիւր ժողովրդի նեղ շահերն են միայն»:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՓԱԿԱՆ ՀԵՌՈՒԳԻՐՆԵՐ (Մեր թղթակիցներից)

Կարս, 29 դեկտեմբերի: Թիւրքիայից Կարսի շրջանը զանազան ժամանակ եկած հայ գաղթականները թիւը 20.000-ից աւելի է: Կարսի յաջորդը մանրամասն տեղեկութիւններ է հաւաքում: Թէ Կարսի յաջորդը և թէ Բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղը միջոցներ ձեռք առան զաղթական տղամարդկանց և կանանց համար արձեւտանայնքը բանալու: Գաղթականներին չորեր են բաժանվում:

Այսօր հանդիսաւոր կերպով հոգեհանգիստ կատարվեց հանդուցեալ Արժուտու համար: Կարսի յաջորդ Մուրադեան վարդապետը մի սրտասուռ քարոզ խօսեց հանդուցեալի նշանակութեան և մատուցած ծառայութիւնների մասին: Մանրամասնութիւնները կը հաղորդեմ նամակով:

Բաթում, 25 դեկտեմբերի: Բաղդաթի գաղթականները ցրվեցին դէպի Ան ծովի նաւահանգիստները: Մնացած գաղթականները մի քանիսը իրանց ապրուստը հայթայթում են փոքրիկ աշխատութիւններով կամ ծառայի պաշտօնով:

Խնձ, սիրելի սասունցի երեխայ: Այնքան ձիբքեր ստանաւ ընտրութիւնից, դառնաւ թշուառութեան դաւակ և այնուհետ ընկնէս անտարրեր մարդկանց աշխարհը... Ո՛վ զիտէ, քո կրակոս աչքերը դեռ ինչքեր պիտի տեսնեն մեր այս աշխարհում...

Եւ մօտեցայ հայոց Բարեգործական ընկերութեան գրադարանին:

Փողոցից ներս է տանում մի լայն, մութ մուտք. այդտեղ ապակեայ դռներին աչք արելով, սպասում է մի մեծ բազմութիւն: Հարցու փորձ հարկաւոր չէ. տեսարանն ինքը ասում է, որ ամենքը «գաղթականներ» են, աւելի ճիշդը—փախստականներ: Ինչպէս մանուկը կարօտ է մօր կաթին, այնպէս էլ սրանք կարօտ են բարի մարդկանց օգնութեան:

Ներս եմ մտնում: Մի փոքրիկ սենեակում սարքված է դիւանատուն: Սեղան, որի վրա թափված են ցուցակներ, և որի մօտ են կանչվում զրոտ սպասողները: Գալիս են հատ հատ, և երբ կանգնում են ճրագի առաջ, ամաչում են: Ամօթ, միայն սաստիկ ամօթ են զգում, երբ տեսնում են քեզ պէս մարդուն, քս արեւակից եղբոր մարդկանց ծածկող պատասանները, որոնք, ինչ հեղուկութիւն, չորեր են անտանում: Խօսում է թշուառացած գաւառներ մի ամբողջ շարք. սղթեղ են Բուլանը, Մուշ, Բաղէշ, Վան, Մանազկերտ, Լըզուս, Սղբը... Մեծ մասամբ ջլուտ, բարձրահասակ, առողջակազմ տղամարդիկ են: Ամեն մի բերան նախ

նով իսկ 80 ընտանիքներ, բաղկացած մօտ 50 տղամարդկանցից, 120 կանանցից և 240 մասնաճանապարհներից՝ չափազանց կարօտութեան մէջ են: Տեղական Բարեգործական ընկերութեան ճիւղը կարողանում է միայն գաղթականներին կիսաքաղցած կերպով պահպանել: Այս օրերս ընկերութեան խորհրդից, Թիֆլիսից, ստացվել է 400 բուրլի, մասնաւոր նուէր եղել է 100 բուրլի: Լուրջ օգնութիւնը անհրաժեշտ է:

Պետերբուրգ, 29 դեկտեմբերի: (Պատահական թղթակցից): «Այսօր «Петербургская Бѣдомості» լրագրում լայն տեսակ հայր իօան Կրօնաշարկու ուս հասարակութեան ուղղած մի ջերմ հրաւեր, որին կցված է երկու հարիւր բուրլի նուէր Թիւրքիայում վեճակած հայերի օգտին: Պատկառելի հօգուտականը, բուն քրիստոնէական զգացմունքով հրաւեր է կարգում հասարակութեանը՝ հետեւել իր օրինակին: Լրագրի ամբողջ համարը նուիրված է Թիւրքիայի հայերի սարսափելի վիճակի նկատարութեան, և ձգտում է համակրութիւն տալ ընդհանր դէպի նրանց թշուառ վիճակը: Մանաւոր աչքի է ընկնում այդ լրագրի աշխատակից Գոլտարէի զօրեղ յօդուածը, որ սկսվում է Մէրեթկոսկու էպիգրամով:

Օ Ր Է Յ Օ Ր

Թագաւոր Կայսրի հրամանը՝ օգնութեան ձեռք մեկնել հաղթական թիւրքացիներին, բացեց վրակված բերանները: Այժմ իրաւունք ունենք պատկառ համակրութիւն և գրամական օգնութիւն ոչ թէ միայն ուսուցիչ մասնուր և հասարակութեան լաւագոյն մասից, որ երբեք չէ դադարել, երբ հնար է եղել յարգել և պաշտպանել մարդասիրութեան գաղափարը, առանց քաղաքական միտումների, այլ նոյն իսկ ուսուցիչ մասնուր այն մասից, որ միայն մի նշանաբան տնէր, հայեցել և զրպարտել, զրպարտել և հայհոյել... Հայր իօան Կրօնաշարկին, մեր ժամանակի համար անսովոր ազդեցութիւն ստացած այդ կրօնաւորը, ինչպէս երևում է այսօրվայ հեռագրից, արդէն բարձրացրեց իր ձայնը, մի ձայն, որ այնքան ազդու, այնքան զիտիչ է ուսուցիչ բոլորի և ուսու վաճառականութեան շրջաններում: Եւ այժմ այդ ձայնին, կոսկով չը կայ, որ արձագանք կը տան և Սուլթանին, և Գրինգմուտ, և Կոմարով, իրանց գաւառական բոլոր մանր մուտք կողմնակիցներով, քարոզելով, որ այն, ինչպէս չէ, ուսուցիչ զարեւակալութեան մշտական նշանաբան է եղել պաշտպանել արեւելեան քրիստոնէական, մասնաւոր հայերին, որոնց մի մեծ մասը ապրում է ուսուցիչ պետութեան սահմաններում, և ձեռք մեկնել նրանց զժողովրդ օրերին...

և առաջ հատուած է. «Երբ չը կայ, այսպէս յայտնում է, որ սղորմութիւն ուղել սովորած չէ: Բայց ինչ անեն, կարելի, ասում են, պար է գալիս, կարելիք ունում է: Յուրտ ձմեռ է, որ թան և սովոր լինի հայաստանցին ձմեռվայ կատարի բուքերին, բայց և այնպէս, նա չէ կարող զիչերը պտուղի չոր յատակի վրա և մի կտոր չոր չունենալ իր վրա ցցելու: Խնդրում են վերմակներ, բայց ընկերութիւնը ոչ մի հատ չունի: Խնդրում են զինուորի մի հատ համաձայն վերարկու, այդ էլ չը կայ: Երկու երեք հատ կարճիկ պիջակներ են բերում, որ նուրբիկ են բարի մարդիկ, զրանցով երկուսի երեքի մերկութիւնն է ծածկվում: Մնացածները նորից ծածկոց են խնդրում: —Չը կայ, մի կերպ եղայ տարէք, յայտնում է ընկերութեան ներկայացուցիչը: Մարդը լուում է, գլուխը կախ դուրս գնում: Բայց նրա կուրծքը բաց է, վրայի չորերը կտոր կտոր են դառել: Լաւ, եթէ ձմեռն էլ չեղայ ամառն... Լաւ, եթէ հիւանդութիւնը խրճայ մերկին ու նրա մօտով անցնէ: Ամենքը ձրի ձաչ են ստանում Սուլթանի ճարտարից, օրհան մի անգամ: Բայց չարաչար, երկրագործ գիւղացին զրանով չէ կարող կշտանալ: Մէկը պատմում է, որ ճաշարանում կերակուր ոչ բերին, նա չը կարողացաւ իրան պահել, կերու իր բաժին հայը, իսկ երբ բերին կերակուրը, նա այլ ևս հաց չունէր և հարկադրված եղաւ կերակուրն ուտել առանց հացի: Բնկերութեան ներկայացուցիչը իր զրպանից

Բայց այդ չոր երգը մեզ համար այնքան հաճելի չի լինի, որքան այն, եթէ այժմ, երբ ազատութիւն կայ բացարձակ հրաւերներ կարգու փոքր-Ասիայից փախած հայերի օգտին, հանդէս գան ուսուցիչ գրականութեան և հրատարակչութեան այնպիսի ներկայացուցիչներ, ինչպէս կոմս Յուրտոյ, Միխայիլովի, Կորոննիկո, Սուլթանով, իրանց համախոհների ամբողջ բանակի հետ միասին, և ասեն իրանց խօսքը՝ յօգուտ թշուառացած թիւրքացիներին, յօգուտ այն կենսական համայնքի, որ այնքան հերոսաբար իր կեանքը դահ բերեց թիւրքաց բռնութիւններին, յանուն կուրտուրայի, յանուն քրիստոնէութեան:

Այդ համակրելի և զօրեղ ձայնի հնչելը հայերի համար կրկնակի նշանակութիւն ունի: Նախ այն կողմից, որ դա կը նպատակ այն ծայրահեղ թշուառութեան թեթեւացնելուն, որին ենթակայ են այժմ մօտ 40 հազար հալածականներ, և երկրորդ՝ դա մի փոքր կը թեթեւացնի և մասամբ մոռացնի կը սայ այն ծանր տալուորութիւնը, որ մինչև այսօր էլ ճնշում է հայ հասարակութիւնը շնորհիւ ուսու մասնուրի յայտնի բանակի անտեղի, անարդար, և աստիճանական զրպանութեանը: Ներհնչված յարձակումներ:

Հակահայկական սրտագանգալով ուսու մասնուր որոշ բանակը մեծ հարուած տուեց այն գաղափարներին, որոնց ծառայել են ուսուցիչ մարդիկ ամենալաւ ներկայացուցիչները, և ջանք գործ դրեց մարդասիրութեան, ազգերի եղբայրութեան, և համբերող լայն ոգու տեղ պատուաստել կրօնական և ազգային ֆանատիկութեան, կամ քաղաքական նեղ ձգտումների գաղափարը: Եւ այդ սանձարձակ սրտագանգալի ամբողջ ընթացքում, ցուպի է ասել, ուսուցիչ գրականութեան ամենալաւ ներկայացուցիչները լուռ էին. հրատարակի վրա համարեա թէ չէր լսվում նրանց ձայնը: Նրանք վայր էին զրել իրանց գրիչը:

Բայց այժմ, երբ ազատութիւն կայ խօսելու, երբ Բարձրագոյն թիւրքական թագավոր է ամենքի լեզուն, անհրաժեշտ է, որ հուներ այդ համակրելի, զօրեղ, ուրիշ ձայները և ցոյց տան, որ ուսուցիչ ինտելիգենցիայի և հասարակութեան լաւագոյն մասը չէ համակրում, այլ ամբողջ սրտից յատու է այն սրտագանգան, որի նպատակն է՝ հալածել այս կամ այն ազգութիւնը կամ համայնքը, հակառակ այն մեծ ըսկըրուներին, որոնց վրա հիմնված է ուսուցիչ մեծ պետութիւնը:

Խ. Մարտիան

Գ Ա Պ Ա Կ Ա Ն Ն Ե Ր Ի Օ Գ Տ Ի Ն

Յօդուած թիւրքաց Հայաստանից մեր կողմերը ապաստանած հայերի ստացանք՝

1) Սախալին կղզուց, պօրտ Ալեքսանդրովս-

հինգ կողմէ և տալիս և հասկացնում է, որ զբախում նա կարող է երկու օր հաց առնել իր համար:

—Բայց միթէ չէ կարելի ամեն օր հաց բաժանել կամ փող տալ հաց առնելու, հարցնում եմ ես:

Յայտնում է, որ չէ կարելի, չեն անում: Մօտ երկու ժամ են նստեցի գրատեղանի մօտ և լուում էի անընդհատ խնդրներ: Շատ շատերը մեծ պահանջներ չունեն:

Մտնում է մի բարձրահասակ զիւղացի, կանգնում է ընկերութեան ցուցակների առաջ: Նա կարօտ է շատ բաների. նրա վրա չոր չը կայ, կան միայն կտորների կոտոր: Բայց նա ստանում է միայն մի զօրջ գուլպա, մի զոյգ մաշիկ: Այդ օգնութիւնն էլ նա ստանում է շնորհակալութեամբ, օրհնում է «աղքատ», օրհնում է բարիք անողներին:

Մի բարեկազմ երիտասարդ չունի վերնագետ. նրան առաջարկում են մի տաք չապիկ: Նա յայտնում է որ Սլեբըրի կոտորածի ժամանակ ինքը դաշոյնի երեք հարուած է ստացել, բայց փախել է, սղատվել: Եւ այս թիւի տակն է ասում չապիկը ու դուրս գնում:

Մրանք զիւղացիներն են, բայց կան և քաղաքացիներ:

Մէկը չէ կարողանում չարմել աջ թիւը, թիւրք զինուորի սուխը ծակել է նրա արմուկը և այդպէս խեղճը մինչև այժմ էլ ցաւ է քաշում և չէ կարողանում այդ թիւի վրա չոր հագնել: Սուլթանի հարուածը մի պատահական զիւղուած էր ընդո ?

կից, պ. Սմբատ Բուզուզեանի միջոցով 62 բուլբուլի, հանդամակամ հետեւեալ անձինքներին.
 Կ. Եսայեանց՝ 10 բ., Տիկին Մ. Եսայեանց՝ 5 բ., Յ. Մարգարեանց՝ 5 բ., Յ. Յուրբանեանց՝ 5 բ., Յ. Արտաշէնեանց՝ 3 բ., Յ. Մանուկարեանց՝ 3 բ., Տ. Արշակունեանց՝ 1 բ., 2. Արշակունեանց՝ 3 բ., Ա. Յովակիմեանց՝ 2 բ., Ա. Միշեանց՝ 2 բ., Ա. Երեմիայեանց՝ 1 բ., Մ. Մարտիրոսեանց՝ 2 բ., Յ. Տիգրանեանց՝ 1 բ., Մ. Չաճկեանց՝ 1 բ., Ա. Փարսեանց՝ 1 բ., Յ. Գրիգորեանց՝ 1 բ., Յ. Չիլիպեանց՝ 1 բ., Կ. Միլիթեանց՝ 1 բ., Մ. Կատանդիլեանց՝ 1 բ., Գ. Ազատեանց՝ 1 բ., Ա. Աւարեանց՝ 50 Կ., Մ. Յովհաննէսեանց՝ 50 Կ., Ս. Բուզուզեան՝ 10 բ.:
 2) Ռիֆլիսից, Ունի՝ 3 բուլբուլի:
 Ուրեմն մինչև այժմ ստացել ենք 648 բուլբուլի:

Մեր ԳրԱզԱնՈՒԹԻՒՆԸ 1896 ԹԻՒՆ

I

Ներկայումս հասարակութեան համար, ի հարկէ, շատ կարևոր է այն հարցը, թէ ինչպէս է գնում մեր գրականութիւնը, արդեօք ասաջղիմունք է, արդեօք կարողանում է բաւարարութիւն տալ ընթերցանութեան պահանջին, որ օր օրի վրա աւելանում է: Այդ հարցին մենք կը փորձենք պատասխանել, մի քանի տեղեկութիւններ տալով 1896 թվականի ընթացքում ստացած հայերէն գրքերի մասին: Մեր տեղեկութիւնները բարձրագոյն ճիշդ չեն, որովհետեւ հիմնված են միայն այն գրքերի վրա, որոնք ստացվել են մեր խմբագրութեան մէջ անցնող տարիւյց ընթացքում: Բայց նկատի առնելով, որ առաջարկ չառն չենք, որ չեն ուղարկել մեզ իրանց հրատարակած գրքերը, կարող ենք իրականութեան շատ մօտ համարել այն թվանշանները, որ մենք տալիս ենք:

1896 թվականի ընթացքում մեր խմբագրութեան մէջ ստացվել են 131 հատ գրքեր. դրանցից ուսուցիչներ լեզուով 25 հատ, ֆրանսերէն 4, թուրքերէն 2 և վրացերէն 1 հատ: Ուրեմն մեր ստացած հայերէն գրքերի թիւն է 98: Այդ թիւից սկսեալ է հաննել օրացոյցներ, հայիւններ, տեղեկագիրներ 8 հատ, ասաջղերում ստացված գրքերի երկրորդ հրատարակութիւն («Խաչատուր յիշատակարան», «Վասն-Քամիիցի բանաստեղծութիւններ», «Ազգային Ջոյներ», «Առաքել Բախլուի», «Պապիկ մանուկը», «Առաքել պատմագիր») 6 հատ, ընդամենը 14 հատ, կը ստանանք, որ տարիւյց ընթացքում նոր հրատարակութիւններ, որոնք նշանակված են ընթերցանութեան համար, եղել են 84 հատ, հաշվելով այս թիւի մէջ և վեցամսեայ հանդէսներից՝ «Լուսնայ» 2 հատ և «Ազգագրական հանդէս» 1 հատ: Դրանցից 35 հատ խաղաղամտութիւններ, ուրեմն ինքնուրույն 49 հատ:

Երաւի կողմից՝ այդքան հրատարակութիւններից միայն 17 հատը կարելի է համարել մեծ, մնացածները ներկայացնում են փոքրիկ տես-

րակներ: Ամենափոքրիկ զիրքը անցնող տարի լոյս է տեսել Երեմիայեան (Կոնֆուլիոս, 1/32 ծալ, երես 15): Բայց անցնող տարի էլ լոյս է տեսնել հայերէն ամենամեծ զիրքը—«Յուդայի ձեռագրաց Վիճնայի Միլիթարեան միաբանութեան»: Նրանից յետոյ մեծութեան կողմից գալիս են. Մեարոզ եղիսկոպոսի «Գեղարքունիք», քահանայ Մանուկեանը «Հին գրոց պատմութեան ընդարձակ աշխարհագրութիւն», «Առաքել պատմագիր», Մակար եղիսկոպոս Բարխուդարեանի «Արցախ» և այլա մի քանի հատ ուսումնասիրութիւններ հին մատենագրութիւնների վերաբերմամբ: Եղբրակայեան թիւն անցնող տարի լոյս է տեսել ոչ մի հատ մեծ զիրք ժողովրդի բոլոր խաւերին մատչելի ընթերցանութեան համար:

Բովանդակութեան կողմից՝ լոյս տեսած գրքերը այսպէս են բաժանվում. 1) վիպագրութիւն և բանաստեղծութիւն—38 (ինքնուրույն—15, թարգմ. 23) 2) կրօնական—բարոյական—6, կենսագրութիւն—4, 3) տեղագրութիւն—3, 4) հնագիտութիւն, պատմական ուսումնասիրութիւն, հին մատենագրութիւն և նրանց քննադատութիւն—12, 5) ժողովրդական բանահիւտութիւն, աղագրութիւն—4, 6) բժշկական-ստուգաբանական 1, 7) դասագիրք—3, 8) ժողովրդական ընթերցանութեան—3, 9) մանկական—6, 10) ճանապարհորդութիւն—1, 11) ժողովածուներ—2, 12) լեզուագիտական—1 հատ:

Հայերէն բոլոր 98 հրատարակութիւնները ստացվել են 12 տեղերում: Առաջին տեղը բռնում է ի հարկէ, Ռիֆլիսը, այստեղ ստացված գրքերի թիւն է 56: Այլա գալիս են. Էջմիածին—10 հատ, Վենետիկ 7, Վիեննա 6, Բագու—5, Պետերբուրգ—4, Ալեքսանդրոպոլ—3, Մոսկվա—2, Երևան—2, Եւրպի, Կ. Պոլիս, Ալաշկալա մի մի հատ:

Հետեւ անգամ մենք կը տեսնենք թէ ինչ հիմնարկութիւններ ինչպէս են ծառայել հայոց գրականութեան:

ՆԱՄԱԿ ՌԻՍԻՅՈՅ

Գեղեցիկներ 10-ին

Այստեղի գերմանական լրագիրներից մէկի, «Dina Zeitung»-ի մէջ, երկու շաբաթ արանից ասաջ մի յօդուած լոյս տեսաւ, որ արտատպված էր արտասահմանում հրատարակվող «Christliche Welt» թերթից: Այդ յօդուածը, որի վերնագիրն է Ein misshandeltes Liebeswerk.—«Մի արհամարհված աստուածահանոց գործ», չօչախում է գերմանական ժողովրդի ստանութիւնն ու անասարքերութիւնը դէպի թիւրքահայ ժողովուրդը, որը վերջին խաղաղութիւնների պատճառով քայքայված է, և հասցրված արտասիւն թշուառութեան, և հետևապէս արժանի է կարեկցութեան և օգնութեան:

Նրա հասցին գրեցին, խոտացան որ կը գրենան կը տեսնեն և ինչ հարկաւոր է կանեն: Փոքրիկ երեխան լաց էր լինում նրա գրկում: Ահա հերոսահի, ասում էի ես: Երեք երեխայ է աղաւել և փախցրել որտեղից որտեղ... Մասնակցեալից թիւրքից: Նա դիմացկուն է, նա դեռ յօժար է չարաչարել իր երեխաների համար: Ինչ հարկաւոր էր, նա արել էր, արել էր նոյն իսկ այն, ինչ էր կարող անել ամեն մի տղամարդ: Այսուհետեւ նրան պիտի օգնեն, նրան պիտի ճանապարհ ցոյց տան: Մի ներքնակ գրին նրա կըռնատակին և տուն ուղարկեցին:

Այսպէս են ասորում հարկաւոր մարդիկ, և այս զեռ թիւրքիսում, կովկասի մայրաքաղաքում, ուր նրանց անասման թշուառութիւնը տեսնում են մարդիկ, որոնք կարող են անել, բայց չեն անում: Երեկայեցեք մեր խիզիւնները, կարողը վանները, էլ միամտի գովանոցները...
 Այլ զա զեռ օգնութիւն չէ: Կատարելապէս ակոր մարդուն մի գուրպա տար ինչ անուն ունի: Գա նոյն իսկ ողորմութիւն էլ չէ: Պահանջվում է գործ ուժեղ և անողջ տղամարդկանց համար, հարկաւոր են բնակարաններ, հարկաւոր է խնամել հիւանդներին, երեխաներին և կանանց: Հարկաւոր է զեռ շատ ու շատ բան, որպէս զի ջարդված, վատասկած փախուսական կարողանալ գտնել այժմ շուշ քաշել, գտնել հասկանալ—թողել է ուրիշ երկու երեխաներին, նրանք հիւանդ են, և չը կայ մի կտոր չոր, որի վրա նրանք պտակելին, չը կայ մի ծածկոց, որի տակ պատսպարելին:

Հեղինակը ցաւակցութիւն է յայտնում այն հանգամանքի առիթով, որ հայասիրական շարժումը Գերմանիայում արհամարհված, պախաբանված է: Այդ շարժումը, ասում է յօդուածագիրը, լոկ մարդասիրական և քրիստոնէական է, և քաղաքական բնույթով չէ կարող ունենալ: Գերմանիան չունի արեւելեան քաղաքականութիւն: Գերմանական կայսրը, գերմանական կառավարութիւնը և պաշտօնական լրագիրները սերտ բարեկամութեան մէջ են Սուլթանի հետ: Նոյն իսկ ժողովուրդը իր զաւակներին թիւրքաց կառավարութեան կամքին է յանձնում և պարտք է դնում նրանց վրա թիւրք զօրքերի մէջ պատերազմական նոր հողի, նոր արուեստ ու դիւցիպլինա մտցնելու: Բայց այդ ամենը զեռ արեւելեան քաղաքականութիւն չէ նշանակում: Բացի դրանից՝ Ռուսաստանի և եւրոպական կոնցրեսի հոյոհի լաղազութիւնը, կամ որ մի և նոյն է, թիւրքիցի գոյութեան հաստատուն լինելը, զեռ երկար ժամանակով երաշխաւորված է: Ուրեմն՝ էլ ինչն է արդեւում մեզ ձեռք հասցնելու թշուառացած հայերին, մի գործ, որը զուտ մարդկային և քրիստոնէական է: Ինչու պիտի անտարբեր վերաբերվենք դէպի այն հաղաւոր մարդիկ, որոնք այժմ զուրկ են անից, տեղից և հացից: Ինչու հայասիրական այն փոքրիկ շարժումը, որ սկսվել էր Գերմանիայում, պիտի արհամարհվէր, պախաբանվէր մեզանում: Եւ այդ արհամարհանքն ու անասարքութիւնը աւելի աչքի է ընկնում հիւսիսային և արեւելեան Գերմանիայում, ուր քաղաքական հայեացքների տակ լեզուով են մարդասիրական-քրիստոնէական զգացումները: Մի քանի տեղերում փորձ է եղել փող ժողովել, բայց գործին կաշտոններ իսկոյն սառել են: Շատ կողմերում իսկի արձագանք չեն տուել այդ շարժման նոյն իսկ տեղական սինդիկատը, որոնց վրա Գրեղեհում և Լայպցիգում տեղի ունեցած ժողովները պարտականութիւն էին դրել:

Այս բոլորից յետոյ կարելի է ասել, որ հայերի համար բարեարարութիւն անելու փորձը մեզանում բոլորովին օչնչացված, ունակոյն է արված: Այդ տխուր և ցաւալի հանգամանքը աչքի առաջ ունենալով, մենք դիմում ենք աւետարանական համայնքին ու հարցնում, ինչու մեր եկեղեցին համայնքի հետ ձեռք ձեռքի արձագանք չէ ուղղում այդ մարդասիրական և աստուածահանոց գործին քաղաքացիական իրաւունք չնորհել:

Ումանք ասում են. հայերը բարոյապէս ընկած ժողովուրդ են: Դրան կարելի է պատասխանել այսպէս. եթէ երկարները նոյն իսկ, որ նրանք այդպէս են, դա զարմանալի չէ թիւրքաց լծի տակ դարբերվ ճնշված ժողովրդի վերաբերութեամբ: Բայց նրանք այնքան ընկած չեն, որ չը կարողանան գտնել մեծ ջանքերով վեր բարձրա-

թարութեան է կարօտ. նա նահատակ է, որ իր տանջանքներով բոլորովին արժանի է մի ժամանակաւոր հանգարտ անկիւնի:

Բայց այժմ չը կայ այդ անկիւնը. այժմ էլ թիւրքահայը շարունակում է տանջվել, այս անգամ սովից, մերկութիւնից:

III

Տեսայ Միլիթեան աշխատանքը, հրդեհը մի ունայ ջրով են ուղում հանգցնել. կարիքները, թշուառութեան մրկած ծովը գրաւներով են աշխատում ցամաքեցնել:

Եւ դուրս եկայ Բարեգործական ընկերութեան գրասենեակից:

Այժմ ինչ անել:

Կ'օրօցօվապէս փողոցում զեռ ման էին դալիս անհոգ մուշակները, սաք վերաբիւնները: Գեռ բաց էին մաղաղիւնները, զեռ ելեքարական լատները կարողանալ լոյսեր էր թափում հարուստ գեղեցիկները վրա: Խօսում էին, բայց ոչ մի բան չէր վերաբերվում այն մտաւղած թըշուառներին, որոնք սկզբից մինչև վերջը դո՛հ են մի համաշխարհային անտարբերութեան: Կամ մաց-կամաց դալիս է այն բոսկին, երբ պիտի կատարվի ծէսը և բիրաւոր բերաններից պիտի դուրս թուչեն բարի ցանկութիւնները:

Բառեր, բառեր, միայն բառեր...

Երկար էր իմ ճանապարհը: Ամառվիւնը հետզհետեւ թագաւորում էր փողոցներում: Բայց ես մենակ չէի. ինձ հետ էին այն զգողված, մերկ խեղճերը: Նրանց լեզուն դադար չը դիտէ և պատմում է սարսափներ, որոնցից բարեբը կը ճարէին:

Նալ: Այդ մենք տեսնում ենք, և այնտեղ, ուր ինքնօգնութեան ձգտում կայ, այնտեղ կարելի է և պէտք է օգնել: Բացի դրանից՝ հայերը այնքան փչացած չեն, մասնաւոր Փոքր-Ասիայի միջին մասերում, ուր նրանք պլաւարապէս դաւաճում են երկրագործութեամբ, որ նրանց մէջ գոյութիւն չունենան նախնական գովելի և օրինակելի յատկութիւնները: Ուրեմն էլ ինչու դատապարտել հայերին: Ասում են, որովհետեւ նրանք վաճառականութեան մէջ վարպետ են խաբելու: Մենք չենք կասկածում դրանում, մասնաւոր որ վաճառականութեան մէջ խաբելը ընդհանուր յատկութիւն է: Ուրեմն ինչու այդքան սահմանափակ և միակողմանի հայեացքով նայել այդ մեղքերի վրա և դրա համար դատապարտել հայերին: Եթէ քրդերը, չէրքէրներ և թիւրքերը այսօր սօսում են իրանց անամօթ և արինարբու գաղանակութիւնների ածուր, միթէ դրանք ցածր աստիճանի մեղքեր են: Եւ ինչու մեր հմուտ արեւելագէտները լուսում են այն բանի մասին, թէ ինչպէս այդ «խաբեւայ ժողովուրդը» ամենահաւատարմ պայտօնեաներ է տալիս թէլ զանազան ասեղական աներին և թէ նոյն իսկ թիւրքաց պետութեանը:

Ումանք ասում են. մենք անկարող ենք հայերի համար հող տանել, սաւանց այլ էլ մեր սեփական բարոյական ցաւերը շատ են: Հա, եթէ հայերը աւետարանականներ լինէին... Բայց իմացքը, որ հայերը արդէն միաօնարների միջոցով ծանօթ են աւետարանական դասանալին: Բացի դրանից լուսաւորական եկեղեցին իր արժանաւոր որդիներին ուղարկում է Գերմանիայի համալսարանները, և այդ հանդամները ցոյց է տալիս, որ լուսաւորական եկեղեցու մէջ աւետարանական բարեկրթութիւնը մտցնելու համար դուռ է բացված արդէն: Եւ մեր շահերը այդ տեսակետից (!!) պահանջում են, որ մենք անպատճառ օգնենք անտուն ու քաղցած հայերին...

Գուցէ ումանք էլ ասեն. միթէ այդ ամենը իզուր չէ. միթէ հայերին արդէն կորած չը պիտի համարել: Փոքր Ասիայի 800,000 (?) հայերից կատարվել են 100,000: Սուր է տառապանքը կը տանեն հազարաւոր զոհեր ես: Եթէ թիւրքիայի բաժանումը չուտով չը կատարվի, այն ժամանակ խեղճ ժողովրդին շարունակ հալածանքների ենթարկելով, կը մնայ միայն մի աննշան մնացորդ: Իսկ թիւրքաց միլիտանտութեամբ, եթէ այդ բանկլի, հայերը ամբողջովին կը զոհվեն: Ուրեմն մեր բոլոր հոգեբը, միլիթարանը և օգնութիւնը կը լինեն բարեարարութեան ասպարդին ջանքեր:

Իսկապէս, հայոց գործերի անյուսալի դրութիւնն է պատճառը, որ հայերի համար բարեգործութիւններ չեն երևան գալիս: Բայց այդպէս մտածողներին քրիստոնէական գիտութեան

—Ձեր որդիկանց առաջ, մեզի չոր մը, չուր մը, ծածկե՛ք, ըն՛նք,—այս ձայնն է, որ միշտ հնչում է իմ ականջներում:

Նրանք ինձ հետ մտան սենեակ, շարվեցին սեղանիս առաջ: Գա մի անապիտ բազմութիւն է, մի ամբողջ ժողովուրդ է, որ տարածված է մեր երկրում: Եւ ամեն տեղ մի և նոյն աղաղակն է, մի և նոյն աղաչանքը. «Ձեզի սաղաւ»:

Այս գիշեր է արդէն: Թանաջանք փախվեց, ցնծութիւնների աղաղակները ողջնում են նոր թակարանը: Իսկ այս անապիտ բազմութեան մէջ շարունակվում է օրհասական տաղապար, լայ է լինում քաղցած երեխան, վերջին շունչն է վերջում անօգնական հիւանդը, անխնամ վէրքը տանջում է, տկար միւսը սառչում է...

Օգնելու միջոց չը կայ... Ուրից մինչև զլուս տկար մարդը մի զոյգ գուրպա է ստանում: Ինչ անել:

Եւ, վերջապէս, գտնում եմ այդ սարսափելի հարցի պատասխանը:

Վաղը նոր տարի է. լրագիրները կը տան ֆելիտօններ, կը ծիծաղեն ու կը ծիծաղացնեն...

Իսկ ես մի փունջ կը կազմեմ այդ զգողված ախրիսից, որ մեռնում է և չունի ճար, ու իմ փունջը կը տամ իմ ընթերցողներին ինչպէս տարևուստի նուէր իմ կողմից:

Գուցէ այս նուէրը օգտակար լինի այնքան թշուառներին...

զանազանութիւնը պիտի ցոյց տալ ճշնոյց այս կէտում. որ հայերին մենք կորած ժողովուրդ ենք համարում, զա մարդկային կարծիք է: Բայց Աստուած կարող է լաո նրանց մի փայլուն ապագայ պարզել: Հետեւապէս ըրիտանգէական հաստատու սէրը պահանջում են, որ մենք ներկայ բողոքներին ևս հասցնենք մեր օգնութիւնը այն երկրին, ուր կարիքը իր զարհուրելի կերպարանքով տիրում է:

Եթէ մենք մեռցնելու լինենք մեր համակրանքն ու կարեկցութիւնը քաղաքական, ազգասիրական և այլ հիմունքներից զրոյթով, ես չը դիտեմ, թէ այն ժամանակ մենք ինչպէս ենք դուրս գալու անդ զատաստանի առաջ: Մենք չենք կարող պարզ երեսով մեր օրոցը երեսին նայել, որոնց սովորեցնում ենք. «Մեր մերձատրոներին պիտի օգնենք և կարօտեալներին պիտի ձեռք հասցնենք»: Ընդհանրապէս դժուար չէ հասկանալ, թէ որպիսի ազդեցութիւն կաննէ աճող սերնդի վրա հայկական սարսափների քննելու ձեռք մամուլի և հասարակութեան կողմից: Նրանք առանց այն էլ սովորում են պաշտել օսպորտիստիկ մի և ներկայ քաղաքականութեան (Realpolitik) կուսքը, որը, եթէ թաղաբնակ լինի կը խորտակէ նրանց մէջ բոլոր ազնիւ ձգտումները:

Սա է ամբողջ յօդուածի միտքը: Այդուհետ ընթացողը փոքր ինչ ուրախանում է, տեսնելով այն համակրանքը, որ տաճում է յօդուածագիրը դէպի հայերը և այն, որ հայերին օգնելը աւետարանական համայնքի կողմից լոկ մարդասիրական և քրիստոնէական պարզ է համարում: Սակայն ընթացողը ամբողջ իր լիբերալ յանկարծ ջբանում է, երբ կարգում ենք վերս յիշած տղերքը Գերմանիայի համալսարաններում սովորող մեր աստուածաբանները մասին: Այդպէս զուր ակամայ թերթը դէն էք դնում, տեսնելով այդ բոլոր ֆրազները մէջ, ինչպէս մինչև այժմ, դարձեալ հայիներ, իսկ ներկայ դէպքում կրօնական շահեր՝ մարդասիրական և քրիստոնէական դիմակի տակ ծածկված:

Այդ յօդուածի լոյս տեսնելու հետ համարեա միաժամանակ տեղիս գերմանական եկեղեցիներից մէկում քարոզ էր կարգադրվել թիւրքաց հայերի ներկայ դրութեան մասին և առաջարկվել էր ժողովարարութիւն անել յօդուած թիւրքաց թշուառ ընտանիքներին: Թէ ինչ հետևանք ունեցաւ այդ քարոզը, ժամանակին կաշխատեմ տեղեկացնել:

Ա. Աղեւեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագրով)

Երևան, դեկտեմբերի 31-ին

Խորին կերպով ցաւում ենք, որ «Մշակը» յարգելի պատճառներով չէ կարող արժանաւոր կերպով տունել իր կատարելապէս արդիւնաւէտ դործունէութեան 25-ամեայ յօրեկանը: Մենք՝ համակրողներս, մեր սրբազան պարտքն ենք համարում շնորհաւորել «Մշակի» լամբարտութիւնը 25-ամեայ դործունէութեան համար, ցանկանալով որ «Մշակը» սրանից յետոյ էլ շարունակի նոյն գործունէութիւնը՝ ամեն բանում համաձայն անմահ Արժրուհու հիմնական և սրբազան ըսկզբունքներին:

Սխմաստանց, Տէր-Խաչատրեանց, Արշալուծի, Արիտասկանց, Լիլիզեանց, Մուսիկեանց, Տէր-Եսայեանց, Պատկեանց, Մարգարեանց, Ահարոնեանց, Նաղարթեանց, Զաճիկեանց, Գաղաթեանց, Մնացականեանց, Արշակունց, Յակոբեանց, Սահակեանց, Տէր-Աւետիքեանց, Անտոնեանց, Օնանեանց, Տէր-Մարտիրոսեանց, Բարսեղեանց, Վաստիկեանց, Գալստեանց, Նալբանդեանց, Պողոսեանց, Օնան Բարեանց, Յարութիւնեանց, Օնանեանց, Բարսեղեանց, Խոնաղեանց, Մէլիքեանց, Տէր Զարարեանց, Ազադաբեանց, Մարկոսեանց, Մէլիքեանց, Արզարեանց, Աստուածատրեանց, Ասաղեանց, Անտոնեանց, Սամաղեանց, Հայրապետեանց, Վարդանեանց:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Խորհով, դեկտեմբերի 1-ին

Մի քանի օր ևս ու ձմեռը կատարելապէս կը տիրէ ամբողջ կովկասում, ընտելիներ կը մաննէ աստիկ ցրտերի չրճանը ու ամեն ոք կաշխատէ պատարարվել այդ ցրտերից: Հարուստը կը պատարարվի իր առք մուշակուած կամ շքեղ ու

առք ապարանքներում, աղքատը՝ իր չուխայում, կամ համեստ խրճիթում՝ անմարդկաբար: Սակայն ինչ կանէ հայ գաղթականը, ուր կը պատարարվի նա, ինչպիսի կայրէ, ինչպէս կանցկացնէ երկար ձմեռը. — անա մի շաբթ հաբեցիր, որոնց անողը հանգամանքները դրել են հայ հասարակութեան առաջ և որոնց կաշտումը գլխաւորապէս կախված է կովկասի հայերից:

Զրկված ամեն ինչից, ինչ որ թանկ և նուիրական է իրանց համար, հոգեպէս տանջված, ֆիզիկապէս հալ ու մաշ էր զոյ, հազիւ ծածկելով իրանց մեղքութիւնը ցնցոտիների տակ, հիւսանդ ու քաղցած հայ-գաղթականները այժմ թաղաքում են կովկասի գրեթէ բոլոր քաղաքների փողոցներում, օգնութիւն խնդրելով իրանց հայրենակիցներից: Անտանելի ճնշումից ընկճված, նրանք աւրաբլեցան գաղթականի ցուպը գեթաբանել նաղելի հայրենիքից, ու միակ յարուրած իրանց եղբայրակիցների վրա, սայր ու ձոր ընկած, գլխիկոր թախտեղով, աճապարել են նրանց մօտ պատարարվելու:

Հայ հասարակութիւնը կատարում է և կը շարունակէ անուշտ կատարել իր բարոյական պարտականութիւնը ու իր առատ սուրբերով կը պահպանէ կամայականութեան այդ անմեղ զոհերի գոյութիւնը:

Ընդունեցէք խորհովի հայ ուսանողներից ներկայից 175 բուրլին և բարեհաճեցէք յանձնել այդ զուտարը Բարեգործական ընկերութեան կենտրոնական խորհրդին, խնդրելով ուղարկել ըստ իր հայեցողութեան, այն տեղերը, ուր գաղթականներին օգնելու կարիքը աւելի մեծ է:

Խորհովի հայ ուսանողների դիմաց՝

Տիգ. Բեզաղախեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» այս համարը բաղկացած է 6 երեսից:

«Մշակի» յաջորդ համարը լոյս կը տեսնի չաբաթ օր, յունվարի 4-ին:

Մեզ հաղորդում են, որ Բարեգործական ընկերութեան խորհուրդը այս օրերս գնեց 400 վերմակ և ուղարկեց կարս ու իզդիր գաղթականներին բաժանելու համար. բայց այդ կողմից կարիքը այնքան մեծ է, որ դա մի ջնջին օգնութիւն պէտք է համարել: Այ թէ 400, այլ հազարաւոր վերմակներ են պէտք:

Թիֆլիսում ներկայումս գտնվում են մօտ 500 հոգի գաղթականներ: Գրանցից նրանք, որոնք չեն կարողացել օր և է աշխատանք գրտնել, — իսկ այդպիսիների թիւը շատ մեծ է, — օրական մի անգամ ճաշում են Սոլովիակի ճաշարանում, որի համար Բարեգործական ընկերութեան խորհուրդը ամսական մի որոշ նպաստ է տալիս ճաշարանին: Բայց 24 ժամը՝ մի անգամ ճաշելով գաղթական դիւրեցիցն չէ կարողանում կշտանալ. հարկաւոր է, գոնէ այս տօն օրերին գաղթականներին մի քիչ աւելի լաւ կերակրել, մի փոքր աւելի շատ կարեկցութիւն ցոյց տալ, նրանց փոքր ինչ սիրովելու համար: Մենք առաջարկում ենք՝ Վնդեան առաջին օրերի, մանաւանդ թաթախման երեկոյան, ճաշ սարքել գաղթականների համար քաղաքի մի քանի կենտրոններում, որտեղ համախմբված են գաղթականները: Բարեգործական ընկերութիւնը արդէն 200 բուրլի յատկացրել է այդ նպատակին: Մեր վաճառականները կարող են մի քանի պաշարեղէն նուրբիս, իսկ մեր տիկիները և օրիորդները կարող էին ներկայումս յանձն առնել և այդ օրերը, հերթով, հակել սեղաններին:

Ա. Լ. ԲԱՍԱԳՐՈՒԹՅԱՆ մեղ գրում են. «Մեր հոգաբարձութիւնը արդէն ստացել է վեհախառն կաթողիկոսի կարգադրութիւնը՝ քաղաքիս ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու անունով երկու սեռի զարոցներ բացանելու, համաձայն 1884 թիւ կանոնադրութեան: Տեղի են ունեցել ժողովներ Զենք կապում, ի հարկէ, որ հոգաբարձութիւնը ոչ մի եռանդ չը խնայելով՝ կաշխատի ժամ առաջ ուսումնարանի դռները բացանել հարկաւոր մանուկներին առջև:»

Է. ՄԱՍԻՍԵԱՆ մեղ գրում են. «Վեհախառն կաթողիկոսը բարեհաճել է «Արարատի» լամբարտի նշանակել Էջմիածնի միաբան՝ Գալուստ Տէր-Մկրտչեանին: Յանկալի է, որ սպարանի ներկայ վարչութիւնն էլ փոխվել, որով միանգամայն վերջ կը գրվէր սպարանում տիրող կամայականութիւններն:»

Ա. Լ. ԲԱՍԱԳՐՈՒԹՅԱՆ մեղ գրում են. «Նորբերս կայացաւ մեշտանների գաղապարգային ժողովը, որ ընտրեց 100 ներկայացուցիչներ, որոնք քաղաքային աւաղի նախագահութեամբ պիտի կատարեն իրանց դատաւարդին վերաբերեալ բոլոր գործերը. ընտրվել ի միջի այլոց և մի բոշա:»

ԳԱՐՍԻՅԱՆ մեղ գրում են. «Նահանգապետի դիւանատնից մի յանուգն զողովիւն է պատահել զեկեղեցիների 20—21 դիւրերը: Գողացել են 7000 բուրլի փող, որ բաժանվելու էր ծառայողներին, և մի քանի հարիւր հատ մեղաչնեք:»

Մենք ստացանք Թիֆլիսի հայոց Հրատարակչական ընկերութեան երեք նոր պատկերազարդ հրատարակութիւնները, որոնք աչքի են ընկնում իրանց շքեղութեամբ: Այդ հրատարակութիւնները՝ «Անվախ Գերձակը», «Մուրաբարիկ» և «Բնած Գեղեցկուհի» մանկական ընթացանութեան գրքեր են: Պատկերները պատրաստվել են Գերմանիայի Ծառագարտ քաղաքում, յայտնի Լէօլի արհեստանոցում: Պատկերները գունաւոր են և իւզաներկ. ամեն մի գրքի մէջ կայ վեց պատկեր: Գրքերից իւրաքանչիւրի գինն է 40 կօպէկ: Այդ հրատարակութիւնները կարող են ծառայել իբրև լաւ ընձաներ՝ փոքրիկ մանուկների համար, ներկայ տօներին:

Մեզ հետ աղբում են կարսից, դեկտեմբերի 29-ից. «Գեղեցիկների 31-ին, Ֆելիկսեան քայրերը մի ներկայացում պէտք է տան, յօդուած Բարեգործական ընկերութեան:»

Վաղը, հիշաւթի, յունվարի 2-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում Բէ գէ բ քայրերը տալու են մի կօնցէրտ, որի արդեւքի կէսը յատկացնվելու է Թիբրեյայից փախած հայ գաղթականների օգտին: Անկասկած, Թիֆլիսի հասարակութիւնը կը շատ պի իր ներկայութեամբ նպատակ կօնցէրտի աջօրութեան, ի նկատի ունենալով նրա համակրելի նպատակը:

Թիֆլիսի կրեդիտային ընկերութեան լիազօրները ցոյց տուին, գոնէ մի անգամ, որ արամադիր չեն միշտ շարժված փղերի՝ դեր կատարել: Գեղեցիկների 29-ի նիստում, որ շարունակութիւն էր դեկտեմբերի 15-ի նիստի, լիազօրները ձայների մեծամասնութեամբ մերժեցին Պիւլչէփուսու և ընկ. առաջարկութիւնը գանձապահ Տիգրանեանցին պաշտօնից հեռացնելու մասին: Նոյն վիճակին ենթարկվեց և ժողովի նախագահ Գէորգ Եւանդուլովի առաջարկած բաժանակը՝ Տիգրանեանի գործողութիւնները ընկերութեան համար վտանգաւոր համարել: Ժողովը ընդունեց միայն Յ. Մէլիք-Մէլաբարովի բանաձեւը, այն է՝ լուսնով Տիգրանեանցի բացատրութիւնները, հարցը համարել փակված: Եւ այսպէս, բանկային հին կուսակցութիւնը մի անգամ էլ ջախջախվեց և, յոյս ունենք, վերջնականապէս:

Գեղեցիկների 30-ին մալթոս արտիստների ընկերութիւնը ներկայացրեց վրաց կալուածական թատրոնում Թիֆլիսի 3-րդ կլասիքական զինադիստոմ այս տարի աւարտող չքաւոր աշակերտների օգտին «Почти въ Лидяхъ» օպերան մալթոսական լեզուով: Թատրոնը կատարելապէս լի էր. տօնակիցներ գնեցը բաւական բարձրացած էին, ուստի դուտ արդիւնքը հաղար բուրլոց աւելի է:

Ա. Լ. ԲԱՍԱԳՐՈՒԹՅԱՆ մեղ գրում են. «Մեր հոգաբարձութիւնը արդէն ստացել է վեհախառն կաթողիկոսի կարգադրութիւնը՝ քաղաքիս ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու անունով երկու սեռի զարոցներ բացանելու, համաձայն 1884 թիւ կանոնադրութեան: Տեղի են ունեցել ժողովներ Զենք կապում, ի հարկէ, որ հոգաբարձութիւնը ոչ մի եռանդ չը խնայելով՝ կաշխատի ժամ առաջ ուսումնարանի դռները բացանել հարկաւոր մանուկներին առջև:»

Է. ՄԱՍԻՍԵԱՆ մեղ գրում են. «Վեհախառն կաթողիկոսը բարեհաճել է «Արարատի» լամբարտի նշանակել Էջմիածնի միաբան՝ Գալուստ Տէր-Մկրտչեանին: Յանկալի է, որ սպարանի ներկայ վարչութիւնն էլ փոխվել, որով միանգամայն վերջ կը գրվէր սպարանում տիրող կամայականութիւններն:»

Ա. Լ. ԲԱՍԱԳՐՈՒԹՅԱՆ մեղ գրում են. «Նորբերս կայացաւ մեշտանների գաղապարգային ժողովը, որ ընտրեց 100 ներկայացուցիչներ, որոնք քաղաքային աւաղի նախագահութեամբ պիտի կատարեն իրանց դատաւարդին վերաբերեալ բոլոր գործերը. ընտրվել ի միջի այլոց և մի բոշա:»

ԳԱՐՍԻՅԱՆ մեղ գրում են. «Նահանգապետի դիւանատնից մի յանուգն զողովիւն է պատահել զեկեղեցիների 20—21 դիւրերը: Գողացել են 7000 բուրլի փող, որ բաժանվելու էր ծառայողներին, և մի քանի հարիւր հատ մեղաչնեք:»

Կասկածի ենթարկվողներից 3 հոգի բանտարկված են, բայց դեռ ևս գողը գտնված չէ:»

ՆԻՆԻԱՆԻՅ մեղ գրում են. «Ուրիշ տեղերում աղեղ երեսկիները քանի գնում պակասում են, մեղ մօտ, ընդհակառակը, քանի գնում աւելի բազմանում են: Մինչև այժմ մեղ ակնհասեան էին անում յաճախակի կոչումների՝ չի դուռնաչութեան ի ջանաւարութիւն, իսկ այժմ թող են տալիս նաև ամուսնութիւն, ուր բերրասարողը minimum 53 տարեկան է, իսկ օրիորդը maximum 15 տարեկան: Ներսէս եպիսկոպոսը հարաւոր համարեց թոյլատրել այդպիսի պակաս: Ծատ շնորհապարտ ենք: Չենք ուզում պակասողների անունները տալ. աղէտ ամբողջ կարող է յանաղիտական և այլ հաշիւներ ունենալ և նրանցով առաջնորդվել, իսկ մէկ առաջնորդ չը պիտի ենթարկվի այդ ամբողջ ինտսիկտներին:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՁԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Պօլսից գրում են. «Կալանաւորված հայերից շատերը մերժում են երգում ընդունել սուլթանին հաւատարմի մնալու համար: Մեծ վիղիթի հրամանով, գողարեցողութիւններում քեռ առնելու պատճառով մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները խորհրդակցութիւն ունեցան աւտարիական զեապան բարօն կալիչէի հետ: Հայ յեղափոխական կոմիտէն իրան մշտական յայտարարեց:»

Անգլիական լրագիրները հաղորդում են, որ Ռուսաստանը միայն այժմ է համաձայնվել ստիպողական միջոցներ ձեռք առնել Բ. Գրան դէմ այն դէպքում, եթէ նա հրաժարվի խոստացած ընթացիկները իրագործելուց: Գրանով նրանք կամենում են յստանել, թէ մինչև այժմ Ռուսաստանն է եղել, որ թող չէ տուել այժմ ու պիտի սուլթանին բէֆօրմները մտցնելու: Այդ առիթով «Nord» լրագիրը մի հերքում է ապել, որի մէջ ասում է. «Այ թէ Ռուսաստանն է համաձայնվել ընդունել մեծ պետութիւնների առաջնորդած միջոցները, այլ ընդհակառակը, մեծ պետութիւններն են պարզ և անպայման կերպով յարել ֆրանսուսական ծրագրին: Ինչ վերաբերում է ոչ մի գործադրելուն, դեռ արեւելեան հարցի սկզբում Ռուսաստանը զորացրեց Բ. Գրան, թէ չը նայելով իր բուր սքանկութեան աղաւակ նրան բռնի միջոցներից, նա այնու աւանայիւ ստիպված կը լինի դիմել այդ միջոցներին այն դէպքում, եթէ օսմանեան կառավարութիւնը, չը հասկանալով գործերի լուրջ վիճակը, կը սկսի առաջվայ նման կրաւորական դիմադրութիւններն ցոյց տալ Եւրօպայի արդարացի խորհուրդներին:»

Վիեննայի «Politische Correspondenz» լրագիրը ասում է, որ Թիբրեյայի ցոյց տուած պատրաստականութիւնը կանոնաւորել ֆինանսները և քաջնել զօրքը, հետևանք են ուսուսաց դետպան Նելիզովի առաջնորդութիւններին և պետութիւնների միջամտութեան երկիւղին:

«Daily News» լրագիրը Հռօմի թղթակիցը հեռագրում է, թէ Ռուս ստացաւ Գալուստից մի նամակ, որ նա պէտք է կարգար հայոց դատի համար գումարված Սալա Գանալի միախնդում, ծերունի պետական անձը, յիշեցնելով իտալացիների դիւրադադարութիւնը, յոյս է յայտնում, որ այդ աղքատի կը կանգնէ թշուառ հայերին օգնելու համար:

ՆԻՆԻԱՆԻՅ ԹԻՒՐԿԵՐ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐՈՒ

Լ. ՕՆԻՍԵԱՆ, դեկտեմբերի 19/31-ին

Ելմտական խնդրին հետ քիչ շատ կարեորութիւն կը ստանայ երիտասարդ թիբրեյա խնդիրը: Այդ թիբրեյը հիմա կը ճանչորին շարաւղիմութեան և բարեկարգութեան քօմիթէ՝ անունին տակ: Ասոյց պահանջում է, որ 1876-ի սահմանադրութիւնը վերակենդանանայ և ամբողջ Թիբրեյի փրկութիւնը անոր մէջ փնտրուի: Պօլսայ մէջ քիչ շատ շարժումներ կընեն, իսկ

ՄԵԾ ՄՐՈՍԿՈՎԵԱՆ ՀԻՒՐԱՆՈՑ (Большая Московская Гостиница)

(ՐՈՍՏՈՎ, ԴՕՆԻ ՎՐԱ)

Մրանով յայտարարվում է, որ Րոստովում, Մեծ Սարգիսյան փողոցի վրա, հայ աղքատների կեղեցական հոգաբարձություն պատկանող տան մէջ, բացել եւ ԱՌԱՋ-ՆԱԿԱՐԳ ՀԻՒՐԱՆՈՑ և ձԱՇԱՐԱՆ, ամեն տեսակ յարմարութիւններով: Ճոխ և շքեղ կահ կարահիշով զարդարված են սենեակները և ելէքարական լուսով լուսաւորված: Կայ վեր բարձրանալու ՄԵՔԵՆԱՑ, ԼՈՂԱՐԱՆ և բնակիչների համար պէտք եղած միւս բոլոր պարագաները, եւրոպական առաջնակարգ հիւրանոցների օրինակով: Հիւրանոցը ունի մինչև անդամ թարգմաններ:

(№ 130) 7—16

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԵԼ ՓԱՌԱԿԱԶՄ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԿ

ՕՐԱՑՈՅՑ 1897 Թ.

Ս. ԷՋՄԻԱՆՆԻ

ՎԵՀ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ Ս. ԷՋՄԻԱՆՆԻ ԳԻՈՐԳԵԱՆ ՁԵՄԱՐԱՆԻ և այլ պատկերներով զարդարած ԳԻՆՆ Է 20 Կ.

Վաճառվում է թիֆլիսում, կենտրոնական և «Արարատ» գրախճառանոցներում, վիճակային կոնսիստորիաներում և հոգևոր կառավարութիւններում: Մեծ քանակութեամբ գնողին 20% զիջում, եթէ գինն ս. էջմիանի տպարանական ժողովին այս հասցեով. ՏՎ. Զմիւռնից, Կոմիտեյ. (№ 131) 9—10

ПРИНИМАЕТСЯ ПОДПИСКА НА 1897 ГОДЪ

На политическую, общественную и литературную газету

„КАЗБЕКЪ“

(ВТОРОЙ ГОДЪ ИЗДАНИЯ)

Выходит по вторникам, четвергам и воскресеньям, а по средам, пятницам и субботам (по мѣрѣ накопления материала)—прибавления, въ конехъ печатаются телеграммы, справочныя свѣдѣнія и объявленія.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Съ доставкою на домъ во Владикавказѣ: на 12 мѣсяцевъ 6 р. 00 к., на 6 мѣсяцевъ 3 р. 50 к., 3 мѣсяцевъ 2 р., 00 к., 1 мѣсяць 75 к., съ пересылкой по почтѣ — иногороднимъ: на 12 мѣсяцевъ 7 р., на 6 мѣсяцевъ 4 р., на 3 мѣсяца 2 р., 50 к., на 1 мѣсяць 1 р.

Во избѣжаніе замедленія высылки газеты, требующей много времени на заготовленіе адресовъ, контора газеты проситъ г.г. иногороднихъ подписчиковъ подписываться заблаговременно, адресуя свои требованія въ гор. Владикавказѣ, въ редакцію газеты «Казбекъ» 2—3

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ Չեռնարկի առևտրական և գործարանական հաշուապահության ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ Է ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց, 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահություն գործնականապես, երաշխավորելով, և եղած գեպերեում յանձն է առնում պաշտոնի առաջարկել:

ՊԱՐԱՊՈՒՆԻԿԻ ԱՌԱԿԱՆՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) կրկնակի իտալական հաշուապահություն ըստ ամենայն առևտրական հիշգրտի, հանդերձ նախնային արդիւնաբերական և կերտնի գործարանական հաշուառնություն:

Բ) Առևտրական թուղթերի:

Գ) Առևտրական նամակագրություն:

Դ) Գեղարվեստի և ամենակատ ձեռքերի ուղղություն:

Պարագաները սկսվելու են յանվարի 15-ից ճաշից յետոյ և պարբերաբար շաբաթակալու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՄ ամսից յետոյ, իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարագաներ:

Ցանկացողները թող գինն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 5 ժամ երեկոյան, ՍՍԼՈՒՄԿ Սարգիսյան փողոց, տուն Սարգարովի, № 27:

Վերոյիշեալ հաշուապահության ձեռնարկը ծախվում է թիֆլիսում, թերթիկի գրախճառանոցում և հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրախճառանոցներում: ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպեկ:

Օտարաբարակացիները գիրքը գնելու համար կարող են գինը հեղինակին, առանց պատասխի ծախ վճարելու: (ե. հ.) (№ 141) 8—15

ԱՌԵՆՑ ԿՈՂՄՆԵՎՈՒ ՌՅՅԻ ԵՒ ԹԵՍԵՐԻ

ԼԵՄԻՉԵԼԻ

ՍԻՓՕՆ-ԷԼԵՎԱՏՕՐԸ

Բարձրացնում է ջուրը 35—70 և ավելի արշին

Ջ Ր Ն Լ Ո Ւ

Դաշտեր, այգիներ, պարտեզներ և այլն:

Ջ Ո Ւ Ր Է Տ Ա Մ Լ Ի Ս

Քաղաքներին, կալուածներին, ամրանոցներին, վիւղերին:

Բ Ա Ր Չ Ր Ա Յ Ն Ո Ւ Մ Է Ջ Ո Ւ Ր Ը

Չորագույնները, սարերը և ամեն տեղ, ուր ջրի կարիք կը լինի:

(№ 136)

6—15

Тифлисъ, Мадеровская, собств. домъ.

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Շ ա ր ա թ, Յ ու լ Վ ա Ր ի 4-ին

Կ Օ Ն Ց Է Ր Տ

Յայտնի երգչուհի

Ա Դ Է Լ Բ Օ Ր Գ Ի

մասնակցութեամբ պրոֆէսոր պրինսիպ

Լ Ո Ւ Յ Ա Տ Տ Ի

Տօմսկներ կարելի է ստանալ Բ. Միրիմանյանի երաժշտական դէպոզիտ (№ 147) 3-

Բ Ե Ր Տ Է Ե Ը Ն Կ.

Առևտրական տունը (որը գոյութիւն ունի 1868 թ-ից) պատիւ ունի յայտնելու պ.պ. շերամապահներին, որ ԲԱՂԴԱԳԻ ՍՊԵՏԱԿ ԵՒ ՖԲԱՆՍԻԱԿԱՆ ԴԵՂԻՆ ԲՕՃՕՅԻՑ ՊԱՏԵՏՈՐԻ ՍԻՍԵՄՈՎ, ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾ ՍԵՐՄԸ գնել ջանկացողները գնի և պայմանները մասին պէտք է դիմեն կովկասի և Պարսկաստանի ներկայացուցիչ ԵՂԻՑ. ՄՆԱՅԱԿԱՆՆԱՆՆԵՐԻՆ ՏԵՒԵԼԵՎ Հասցեով՝ ԲԱՏՄՄԵՒ, Բր. Мнацаканянцъ. (№ 146) 3—12

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1897 ГОДЪ

на ежедневную, политическую, литературную, общественную и коммерческую газету

„ОДЕССКІЯ НОВОСТИ“

(XII ГОДЪ ИЗДАНИЯ)

Составъ сотрудниковъ «Одесскихъ Новостей» неизмѣнно пополняется новыми силами; въ настоящее время въ нашей газетѣ принимаютъ постоянное участіе и общали впредь свое участіе слѣдующія лица: Проф. Г. Н. Афанасьевъ, А. А. Борзенко, И. Буниинъ (поэтъ), Н. Г. Вучетичъ, А. И. Горькій, Ф. К. Домбровский, П. И. Звѣздичъ, Н. М. Златовратскій, Л. А. Золотаревъ, Г. В. Зувевъ, А. П. Ивановъ (геологъ), Ивановичъ, Импрекъ, Е. П. Карповъ (драматич. писатель), проф. А. И. Киричниковъ, Л. А. Куперникъ, В. С. Лопидусъ (Lapis), П. С. Лефи, Е. Н. Любичъ, В. Н. Маракуевъ, А. И. Маркеничъ, А. Малининъ, Д. Л. Мордовцевъ, худож. В. В. Пааке, А. И. Незабудкинъ, А. О. Недолинъ, Никитинъ (поэтъ), П. А. Нилусъ, проф. Харьковск. универ. Д. Н. Овсяниковъ-Буликовскій, А. М. Пальховскій, Д. Н. Раггаузъ, В. И. Ребиковъ, В. Д. Соколовъ (геологъ), проф. О. И. Успенскій, А. И. Федоровъ (поэтъ), Н. П. Цоппи, С. Н. Южаковъ, и друг.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Безъ доставки: На 1 мѣсяць—90 к., на 3 м.—2 р. 50 к., на 6 м.—4 р. 50 к., на годъ—8 р. Съ доставкой: на 1 мѣсяць—1 р., на 3 м.—2 р. 75 к., на 6 м.—5 р., на годъ—9 р. Съ пересылкою въ другіе города: На 1 мѣс.—1 р. 10 к., на 3 мѣс.—3 р., на 6 мѣс.—5 р. 50 к., на годъ—10 р.

За границу доплачивается къ подписной цѣнѣ 60 коп. въ мѣсяць. Для годовыхъ подписчиковъ допускается разсрочка во взносѣ подписной платы для иногородныхъ: при подпискѣ 5 руб. и до начала второго полугодія 5 руб.; для городскихъ—при подпискѣ 5 руб. и до начала второго полугодія 4 руб.

ПОДПИСКА ПРИНИМАЕТСЯ: Въ Одессѣ: Въ Главной Конторѣ, на Дерибасовской ул. въ домѣ Греческаго училища.

2—3

Редакторъ-Издатель А. П. Старковъ

„ԱՐՐՔՍԻ“ ԽՄԲԵԳԻՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Բացված է «ԱՐՐՔՍԻ» 1897 թիվ բաժանորդագրությունը: Հանդիսի երկու գրքերը, որ պարունակելու է ավելի քան 150 ձոխ նկար, գլխաւորապէս Տաճկահայաստանի բնութիւնից և տեղերից ամենայն ճշգրտութեամբ կը հրատարակվեն ապրիլ և նոյեմբեր ամիսներին:

Բաժանորդագրի միւսում է նոյնը—երկու գրքի համար 3 ռուբլի: Արտասահման՝ 10 ֆրանկ կամ 2 ղոլար: Մեր այս ձեռնարկութեան մասին ավելի մանրամասնօրէն գրուած է «Մշակի» № 135-ի մէջ:

1895 տարեշրջանի II գրքը ըստ կը սեռնի վերադառնալ:

Գինելու է այս ապահով հասցեով:

ՍԵՏԵՐՅՈՒՐԳԻՆ, Սիմեոն Գուլամիրանց կամ ST. PETERSBOURG, Siméon Goulamiriantz.

5—5 (№ 138)

Սիմեոն Գուլամիրանց

Ճ Ե Ր Ը Մ Ի Ը Ն Տ Ի Ր Ս Ե Ր Մ

ԱՐՄԱՇԻ ՎԱՆԻԿԻ կալուածներում Պատեօրի սրտէմով պատրաստած, կարելի է ստանալ ՔԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ Ս. ԿԻԸԸ Կ Է Ն Կ Ե Ա Ն Ի մօտ, հաղինովի բարձրանալու: Ծանօթ. Այս շերամապահանց ստացված արդիւնքը Արմաշի վանքի կալուածի վրայ պարտք է կալուածի և ծախվում է քաղաքականացնելու նպատակով: (№ 150) 3—12

Открыта подписка на 1897 годъ на газету

„КАСПІЙ“

(XVII годъ изданія)

Въ 1897 году «Каспій» будетъ выходить въ Баку ежедневно, кромѣ дней послѣ-праздничныхъ, по прежней программѣ газеты литературной, общественной и политической, съ обширными нефтяными отдѣлами.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Съ доставкой: на 12 мѣс.—7 р., на 11 мѣс.—6 р. 50 коп., на 10 мѣс.—6 р., на 9 мѣс.—5 р. 50 коп., на 8 мѣс.—5 р., на 7 мѣс.—4 р. 50 к., на 6 мѣс.—4 р., на 5 мѣс.—3 р. 50 к., на 4 мѣс.—3 р., на 3 мѣс.—2 р. 50 к., на 2 мѣс.—2 р. и на 1 мѣс.—1 р.

Съ пересылкой: на 12 мѣс.—8 р. 50 к., на 11 мѣс.—7 р. 50 к., на 10 мѣс.—7 р., на 9 мѣс.—6 р. 50 к., на 8 мѣс.—6 р., на 7 мѣс.—5 р. 50 к., на 6 мѣс.—5 р., на 5 мѣс.—4 р. 50 к., на 4 мѣс.—4 р., на 3 мѣс.—3 р., на 2 мѣс.—2 р. 50 к., и на 1 мѣс.—1 р. 50 к.

За границу: на годъ 13 руб. на полгода 7 руб.

Допускается разсрочка платежа подписныхъ денегъ на слѣдующихъ условіяхъ: при подпискѣ вносятся не менѣе 3 руб. городскихъ и 4 руб. 50 коп. иногородними подписчиками; затѣмъ 15 февраля—2 р. и 15 марта—2 руб.

Иногородные адресуютъ свои требованія: въ Баку, въ редакцію газеты «Каспій», Подписка принимается: въ Баку—въ конторѣ газеты, Армянская улица, домъ Красильникова; въ Тифлисѣ—въ книжн. магазинѣ Хиддиелі у И. К. Словинскаго; въ Кутаисѣ—при книжномъ магазинѣ братьевъ Чиладзе, противъ собора, на Тифлисской ул., собственный домъ; въ Ватумѣ—при книжно-газетномъ агентствѣ М. Николадзе; въ Елисаветполѣ—у Г. А. Альтгаузена, при его торговлѣ аптекарскими товарами; въ Москвѣ—въ конторѣ Метцле; въ Н.-Новгородѣ—въ Рождественскомъ газетномъ кіоскѣ, и во всѣхъ извѣстныхъ книжныхъ магазинахъ столицъ и провинцій.

3—3

ԿԱԿԱՕ ԲԼՕՕԿԷՐ

ՍՆՆԻԳՐԱՐ ԽՄԻՉԻ, արկղիներում, 1/1, 1/2, 1/4 և 1/8 կիլոգրամի (GRAND PRIX) Բարձրագոյն պարգև: Անավերջելի 1894 թ-ի համաշխարհային ցուցահանդիսում:

Գլխաւոր պահեստը՝ գեղարարական ապրանքների Բարձրագոյն հաստատված կովկասեան ընկերութիւնը թիֆլիսում: (№ 6) (ե) 44—50